

Josef Frydrych:

ŘÍZENÉ HOSPODÁŘSTVÍ A PRACOVNÍ PRÁVO.

Hospodářství Velkoněmeckého prostoru jako válčícího státu přizpůsobuje se stále více potřebám totalitního vedení války. Dřívější liberalistické pojetí ustupuje záměrnému řízení práce a pracovního trhu se všemi jeho sociálními i hospodářskými, pro jednotlivce někdy velmi tíživými důsledky. Následující stručný přehled norem, jimiž se státní moc snaží zvládnouti hospodářské nesnáze, vyvolané válečnými poměry, ukazuje zřetelně, jak daleko již pronikly předpisy veřejnoprávní povahy do dosavadní soustavy pracovního práva.

Veškerá dosavadní ustanovení o řízení práce a pracovním trhu jsou nyní shrnuta ve vládním nařízení ze dne 23. ledna 1941, č. 46 Sb. První jeho část obsahuje předpis, že k provedení neodkladných prací mimořádné státně politické nebo hospodářské důležitosti mohou býti přikázáni práce schopní obyvatelé Protektorátu ve věku od 18 do 50 let. Osoby svobodné, ovdovělé, rozvedené, rozloučené nebo odděleně žijící — s výjimkou osob zaměstnaných v zemědělství — mohou býti přikázány k provedení prací též v ostatním říšském území. Podle autentického výkladu nařízení jde tu o práce, jež slouží obraně země, zajištění výživy, výrobě spotřebních statků, hospodářskému využití země, zdokonalení dopravních poměrů, jakož i zdolání stavu nouze a přírodních katastrof. Opatření ta se nevztahují na cizince. Doba přikázání může činiti nejvýše jeden rok. Vyňaty jsou osoby nezpůsobilé k výkonu prací, matky dětí pod 15 let, které žijí s dětmi ve společné domácnosti, a těhotné ženy od šestého měsíce těhotenství až do dvou měsíců po slehnutí. Osoby ženaté a vdané mají býti přikázány teprve, není-li dostatek vhodných svobodných osob. Žádosti o přikázání pracovních sil vyřizuje úřad práce (vl. nař. čís. 193/1939 Sb.), v jehož obvodu je prováděti příslušné práce. Důležitým ustanovením je, že přikázáním nezaniká dosavadní pracovní poměr a že poměr založený přikázáním na nové pracovní místo je soukromoprávní; mzdové a pracovní podmínky se řídí podle platně upravených mezd v místě přikázání a doba konání přikázaných prací se považuje za dobu zaměstnání v dosavadním pracovním místě.

Druhá část nařízení obsahuje předpisy o omezení výměny pracovního místa. Ministerstvo sociální a zdravotní správy*) může stanoviti vyhláškou v Úředním listě, že pracovní poměr může býti sjednán nebo rozvázán jen se souhlasem úřadu práce. Přijetí nebo propuštění bez předchozího souhlasu úřadu práce je právně neúčinným. Výjimky jsou stanoveny pro přijímání v zemědělském závodě a při rozvázání některých pracovních poměrů.***) Souhlas k přijetí pracovní síly uděluje úřad práce, v jehož obvodu je závod, do něhož má býti pracovní síla přijata. Z rozhodnutí úřadu práce možno se odvolati do 15 dnů od doručení výměru. O odvolání rozhoduje ministerstvo hospodářství a práce s konečnou platností.

Již z tohoto stručného nastínění je patrné, jakým důležitým činitelem jsou

*) Nyní ministerstvo hospodářství a práce.

**) Srv. Dr. Bauer v Právní praxi č. 2/VI.

ve všech otázkách týkajících se řízeného hospodářství úřady práce, zavedené vlád. nař. ze dne 25. července 1939, čís. 193 Sb., neboť jsou povolány, aby především prováděly předpisy o včleňování do práce, obstarávající tak úkol dosavadních veřejných zprostředkovatelen práce. Z oněch předpisů je nejzávažnějším nařízením čís. 433/1941 Sb. o včleňování mladistvých do práce, jímž se svěřuje poradenství pro volbu povolání, zprostředkování učňovských míst a zprostředkování práce pro mladistvé výlučně úřadům práce, a stanovuje povinnost zákonných zástupců, hlásiti úřadům práce mladistvé, kteří vystupují z obecné, hlavní nebo střední školy, aby nastoupili do pracovního místa nebo aby se podrobili odbornému výcviku v povolání, nejpozději do 14 dnů po propuštění ze školy. Mladiství do 18 roků smějí býti přijímáni ve všech povoláních do učení, příučení, za praktikanty, volontéry a za pracovní síly jen se souhlasem úřadu práce, pokud prováděcí předpisy nepřipouštějí výjimky, osoby starší 18 let, jde-li o jejich první přijetí do práce. K usnadnění včleňování do práce a k využití způsobilých pracovních sil na volných místech mohou býti podle vl. nař. č. 237/1941 Sb. z prostředků účelového jmění pro podpory v nezaměstnanosti poskytovány podpory spočívající v cestovním, nebo ve výpomoci rodině, v pracovní výstroji, v úhradě nákladů odborného školení a placení podpor v nezaměstnanosti, v příravných placených veřejnému stavebníku na vyrovnání nižšího pracovního výkonu osob, přidělených úřadem práce, v jednorázové výpomoci školní mládeži pro její prvé nastoupení práce po opuštění školy, a k zapravení nákladů lékařského vyšetření, jež nařídil úřad práce. O žádostech za přijímání podpory rozhoduje příslušný úřad práce s konečnou platností.

Úprava mezd a pracovních podmínek jiných než veřejných zaměstnanců se stala důležitým činitelem hospodářské politiky státní a spadá podle vl. nař. č. 330/1939 Sb. do kompetence ministerstva hospodářství a práce. Podle tohoto nařízení vyžaduje jakákoliv úprava mzdových poměrů v podnicích majících alespoň dvacet stálých zaměstnanců schválení zmíněného ministerstva, pokud se úprava netýká jen jednotlivých zaměstnanců. Ministerstvo řídí mzdovou politiku v dohodě s jinými příslušnými orgány, mzdovými vyhláškami. Nároky zaměstnanců, plynoucí z těchto vyhlášek, nesmějí býti jednotlivou smlouvou na újmu zaměstnavateli zkráceny, leč by k takové změně dalo souhlas ministerstvo sociální a zdravotní správy.

Podle čl. I vl. nař. č. 11/1941 Sb. není po dobu účinnosti nařízení úprava pracovních podmínek novými hromadnými smlouvami pracovními přípustná; nedotčeny zůstávají však smlouvy platné dne 31. prosince 1940.

Některé z úkolů, které byly mu svěřeny shora zmíněnými nařízením, může min. hosp. a práce přenést na úřady práce. (Vl. nař. č. 258/1941 Sb.)

Zvýšená péče o pracovní dorost vedla k některým změnám předpisů týkajících se pracovního poměru učňů.

Jde o vl. nař. č. 241/40, 130/1941 a 325/1941 Sb. První zakazuje ujednání o placení učebního a zrušuje závazek platiti učebné ve smlouvách, které byly uzavřeny přede dnem účinnosti nařízení (6. VIII. 1940). Druhé zkracuje učební dobu učňům povoláním k vojenské službě. Při stanovené čtyřleté učební době musí skutečná učební doba trvati alespoň tři roky, jinak alespoň dva roky. Posléze uvedené nařízení zkracuje učební dobu absolventům středních škol a škol jim na roven postavených na 18 měsíců.

Citelný nedostatek pracovních sil všeho druhu si vynutil změnu předpisů o p r a c o v n í d o b ě. Zákon o 8hodinné době pracovní č. 91/1918 Sb. doplněn vl. nař. č. 334/1940 Sb., kterým se dává min. soc. a zdrav. správy zmocnění, aby vyhláškou v Úředním listě po dobu války povolilo buď všeobecně pro všechny podniky a závody nebo pro jednotlivé druhy těchto podniků a závodů práci přes čas až 2 hodiny denně. Tohoto zmocnění použilo ministerstvo v četných mzdových vyhláškách, obsahujících též předpis o volných dnech, trvání dovolené a výpovědních lhůtách.

D o v o l e n é přizpůsobeny zvýšeným požadavkům, jež se kladou zejména na výkonnost mladistvých pracovníků. Zákon o placené dovolené zaměstnanců čís. 67/1925 Sb. změněn vl. nař. čís. 237/1940 Sb., podle kterého mají po půlročním nepřetržitém zaměstnání v témže podniku nebo u téhož zaměstnavatele učňové do 14 let nárok na placenou dovolenou na zotavenou v roce ve výměře 14 dní, učňové starší ve výměře 12 dní, při čemž se neděle a svátky započítávají do dovolené a platí se za ně. Rozhodným pro výměru dovolené je učňův věk 1. ledna kalendářního roku, v němž se dovolená poskytně. *)

Aby bylo možno plánovitě rozdělovati pracovní síly a řídití práci, zavedeny vl. nař. č. 241/1941 Sb. pracovní knížky. Slouží především účelům evidenčním, neboť umožňují směrodatným činitelům přehled o stavu a pohybu volných pracovních sil. Pracovní knížku, která je veřejnou listinou a průkazem vůči úřadu práce, nositelům sociálního pojištění a veřejné péče, a vůči zaměstnavateli, jsou povinni míti všichni dělníci a zaměstnanci ve smluvním poměru, učňové, praktikanti, volontéři, domácí dělníci, domácí živnostníci a zprostředkovatelé domácí práce, jakož i jejich rodinní příslušníci, pokud s nimi spolupracují. Vvňaty jsou z povinnosti té osoby činné v povolání, které mají trvalé bydliště v cizině, osobu zaměstnané jen příležitostně a na krátkou dobu, jakož i děti do dokonání 14. roku. Zároveň s vydáním pracovní knížky jsou nositelé nemocenského pojištění povinni zříditi lístkovnici pro včeleňování práce. Pracovní knížku jest předložiti zaměstnavateli před přijetím zaměstnání. Zaměstnavatel nemá práva zadržovati pracovní knížku. Osoba povinná míti pracovní knížku, jejíž pracovní poměr byl rozvázán nebo jejíž zaměstnání skončilo, musí se neprodleně hlásiti osobně u úřadu práce a předložiti pracovní knížku k nahlédnutí. Dříve, než osoba povinná míti pracovní knížku, přijme zaměstnání, které jí nebylo úřadem práce přikázáno, musí se odhlásiti u úřadu práce. Osobu povinnou míti pracovní knížku, které jí však nemají, nesmějí býti zaměstnány ani přimouti jakoukoli zaměstnaneckou činností.

P o d p o r y v n e z a m ě s t n a n o s t i upravuje vl. nař. č. 101/1940 Sb. Podpory se nevyplácejí osobám, které konaly práce toliko příležitostně nebo jako vedlejší zaměstnání, požívají nemocenské nebo obdobné dávky ze sociálního pojištění, a nejsou ohroženy na výživě své a výživě své rodiny. O nároku na podporu rozhoduje, podpory vyměřuje a vyplácí příslušný úřad práce.

Z e m z d o v ý c h v y h l á š e k upravujících platové a pracovní podmínky s o u k r o m ý c h z a m ě s t n a n c ů jsou nejdůležitější tyto:

vyhláška o nejnižších platech obchodních a technických zaměstnanců

*) Toto nařízení a zároveň i zákon čís. 67/1925 Sb. zrušuje nové vl. nař. čís. 33/1942, které upravuje otázku placené dovolené zaměstnanců, pro které není dovolená stanovena zvláštními zákony nebo nařízeními.

ve výrobních podnicích ze dne 17. listopadu 1939, Ú. l. č. 263/1939 a ze 7. prosince 1939, č. 280/1939,

vyhláška o úpravě platových a pracovních podmínek obchodních a technických zaměstnanců v průmyslu a maloživnostech ze dne 6. března 1941, Ú. L. č. 60/1941,

vyhláška o nejnižších platech obchodních zaměstnanců v závodech velkoobchodních a maloobchodních, v nakladatelstvích, obchodních jednatelstvích a jiných pomocných obchodních živnostech ze dne 18. listopadu 1939, Ú. L. č. 263/1939,

vyhláška o úpravě platových a pracovních podmínek soukromých zaměstnanců v obchodu ze dne 13. června 1941, Ú. L. č. 187/1941.

Aby byla zajištěna stabilita mezd a platů, zakazuje vl. nař. č. 13/1942 Sb. zvýšiti stávající mzdy a platy a jiné pravidelné přídavky, jakož i zvýšiti pracovní výdělek jednorázovými přídavky bez předchozího písemného souhlasu ministerstva hospodářství a práce. Rovněž úkolové sazby nesmějí býti zvyšovány bez předchozího písemného souhlasu zmíněného ministerstva. Předpisy ty platí obdobně pro snížení pravoplatných mezd a platů.

V § 7 nařízení je pod trestní sankcí zakázáno jakékoliv jednání směřující k t. zv. přetahování zaměstnanců. Zaměstnavatel nesmí zaměstnati zaměstnance, ví-li nebo podle poměrů vědět, že zaměstnanec svým závazkům z platné nebo nezrušené pracovní smlouvy by nemohl vyhovět, kdyby nastoupil u něho zaměstnání. Trestními předpisy je stanovena povinnost zaměstnanců nastoupiti řádně převzatou práci (§ 8); pod týmiž následky nesmí zaměstnanec práci zanedbati, práci odepřít nebo zlomyslně práci zpomaliti. Jde tedy o opatření proti hospodářské sabotáži.*)

Josef Kroc:

ÚPRAVA MEZD, PLATŮ A PRACOVNÍCH PODMÍNEK ZA VÁLKY.

A.

O úpravě mezd a platů stanovilo vlád. nařízení o státním řízení mzdové politiky ze dne 21. XII. 1939, č. 330 Sb. ve znění vlád. nařízení ze dne 19. XII. 1940, č. 11 z r. 1941 a ze dne 16. V. 1941, č. 258/41 Sb. toto:

§ 1. (1) Řízení mzdové politiky přísluší ministerstvu sociální a zdravotní správy. Toto ministerstvo se zmocňuje ku provedení všech opatření, nutných k splnění uvedeného úkolu. Zejména může se závaznou účinností stanoviti mzdy a platy a upravit všeobecné pracovní podmínky, pokud se týkají délky pracovní doby nebo výměry dovolených.

(2) Opatření všeobecného dosahu vyhláší ministerstvo sociální a zdravotní správy v Úředním listě.

§ 2. Úprava pracovních podmínek hromadnými smlouvami pracovními není po dobu účinnosti tohoto nařízení přípustná; hromadné smlouvy pracovní platné dne 31. prosince 1940 nejsou tímto ustanovením dotčeny.

Pozn. § 2 ve znění podle čl. I, 1 vlád. nař. č. 11/1941 Sb.

§ 3. (1) Podniky (závody) a jiná zařízení zaměstnávající aspoň 20 stálých zaměstnanců potřebují k jakékoliv změně mezd, platů a všeobecných platových podmínek (§ 1) schválení ministerstva sociální a zdravotní správy, pokud taková úprava se netýká jen jednotlivých zaměstnanců. Úprava platů, mezd a všeobecných pracovních podmínek

*) Viz blíže v následujícím článku Dra Josefa Kroce, Úprava mezd, platů a pracovních podmínek za války.